

การจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟ ชุมชนบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

Knowledge Management for Enhancing Production and Quality of Coffee at Ban San Charoen Community, Pha Tong Sub-district, Tha Wang Pha District, Nan Province

ปิยะนุช สิ้นันตา^{1/} และพิกุล สุรพรไพบูลย์^{2/}
Piyanuch Sinunta^{1/} and Pikul Surapornpiboon^{2/}

Abstract: The purpose of this research were 1) to collect knowledge from individuals about coffee production and coffee quality selection, coffee transplantation, maintenance, harvesting, roasting and grinding coffee, 2) to develop coffee production potential and improve its quality. The samples of this study were 30 coffee producers of community enterprise in San Charoen Village, Pha Tong Sub-district, Tha Wang Pha District, Nan Province. These samples were selected by purposive sampling. Data collection was carried out by interviewing and seminar. The research instruments used were questionnaire and instructional interview by using various techniques as follows: 1) knowledge management, 2) focus group, 3) brain storming, 4) learning by doing, and 5) assessment of the activities. The research findings were as follows: 1) When individuals' knowledge was identified, it could be shared and developed systematically. There was exchange of experience in production process, transplanting method, and administration process. 2) The improvement of coffee quality needs to be developed on the transplanting method such as product standard, sanitation, and preservation products. The second was the developing of administration process such as the controlling of material, marketing, negotiating, a sense of belonging and good governance. 3) This study stimulated coffee producers to acknowledge and realize the importance of developing the potential of members and their own potential to improve and share their knowledge. The study provided opportunities for coffee producers in Ban San Charoen to engage in such knowledge management.

Keywords: Knowledge management, enhancing potential, coffee, production, quality

^{1/} คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน จ.น่าน 55000

^{1/} Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Nan, Nan 55000, Thailand

^{2/} คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน จ.น่าน 55000

^{2/} Faculty of Science and Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Lanna Nan, Nan 55000, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟชุมชนบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวม จัดการองค์ความรู้ ที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล และในชุมชน เกี่ยวกับการผลิตกาแฟและคุณภาพของกาแฟ ด้านการคัดสรรพันธุ์กาแฟ วิธีการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์กาแฟคั่ว และกาแฟคั่วบด และเพื่อพัฒนาศักยภาพ การผลิตกาแฟและคุณภาพของกาแฟ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยางหลวงจำนวน 30 ราย มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ใช้กระบวนการจัดการความรู้ เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย การระดมสมอง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การสรุปประเมินผลหลังกิจกรรม การรวบรวมองค์ความรู้ และการจัดการความรู้ ใช้วิธีบรรยายเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลของเกษตรกรบ้านสันเจริญ ถูกกระจัดกระจายและระดับความรู้ออกมาเป็นความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้ง สามารถจับต้อง ศึกษา และพัฒนาได้ เมื่อผ่านกระบวนการจัดการความรู้ มีเวทีสำหรับการบ่งชี้ความรู้ ชูดค้น รวบรวม จัดหมวดหมู่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปัน ประสพการณ์เกี่ยวกับกระบวนการผลิต การรักษาและพัฒนาคุณภาพของกาแฟ ตั้งแต่ กระบวนการปลูก ได้แก่ การคัดสรรพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา การเก็บผลผลิต กระบวนการแปรรูปกาแฟ ได้แก่ ขั้นตอนการล้าง การหมัก การกะเทาะเปลือก การสีสารกาแฟ การคั่ว การบด การชง จนถึงกระบวนการบริหารจัดการ การตลาด การจำหน่ายผลผลิตกาแฟในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง ผลกาแฟเชอรี่ กาแฟกะลา กาแฟสาร กาแฟคั่วบด และเครื่องดื่มกาแฟสด 2) การเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟ ต้องเพิ่มขีดความสามารถด้านการแปรรูป การรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์กาแฟให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของตลาด การคิดเกรดตามเกณฑ์สากล มาตรฐานความชื้น การผลิตตามหลักสุขอนามัย การเก็บรักษาผลผลิตที่เหมาะสม และพัฒนาด้านการบริหารจัดการกิจการ ได้แก่ การตั้งเกณฑ์เพื่อควบคุมวัตถุดิบที่ป้อนเข้ากระบวนการแปรรูป การเรียนรู้กลไกการตลาด การเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับคู่ธุรกิจ เพิ่มความรู้ลึกของการเป็นเจ้าของสร้างความสามัคคี กลมเกลียว ความรับผิดชอบต่องานหน้าที่ของสมาชิก ยึดหลักความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรมตามหลักธรรมาภิบาล และ 3) การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีส่วนในการกระตุ้นให้กลุ่มเกษตรกรรับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของตนเองและกลุ่ม ด้วยการยกระดับความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคน แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเปิดโอกาสให้เกษตรกรทุกคนของบ้านสันเจริญเข้ามามีส่วนร่วม

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ การส่งเสริมศักยภาพ การผลิต คุณภาพ

คำนำ

“กาแฟสวนยางหลวง” ที่ปลูกบริเวณ บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา เป็นกาแฟพันธุ์อาราบิก้าโดดเด่นที่ความหอมของกาแฟ สภาพพื้นที่ปลูกเป็นดอยสูงกว่าระดับน้ำทะเลที่ 800 – 1,400 เมตร และภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดปี ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ต้นกาแฟที่บ้านสันเจริญมีความสมบูรณ์สวยงาม ใบมีสีเขียวมันวาว ออกดอกสีขาวสะอาดตาเต็มต้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เกษตรกรบ้านสันเจริญปลูกกาแฟเป็นหลักเพื่อสร้างรายได้ เนื่องจากในอดีต ชาวบ้านสันเจริญ ซึ่งเป็นชาวไทยภูเขาชาติพันธุ์เมี่ยน มีอาชีพปลูกฝิ่นบนดอยสวนยางหลวง หรือดอยภูสันในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสวนฝิ่นที่กว้าง

ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ต่อมารัฐบาลได้ประกาศห้ามปลูกฝิ่น เกษตรกรจึงหันมาปลูกพืชไร่ทั่ว ๆ ไป เช่น ฝ้าย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง เป็นต้น กระทั่งปี พ.ศ. 2532 ได้นำต้นกาแฟจาก จังหวัดลำปาง โดยได้รับการบอกเล่า จากชาวเมี่ยนอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางว่า กาแฟเป็นพืชที่ให้ผลผลิตต่อเนื่อง มีรายได้ดี โดยมีเกษตรกร 25 รายเริ่มต้นปลูกนับแต่นั้นมา ต่อมา มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้ความรู้ด้านต่าง ๆ จำนวนเกษตรกรจึงปลูกกาแฟกันมากขึ้น ปัจจุบันมีจำนวน 121 ราย ในระยะแรกของการปลูก ไม่มีปัญหาด้านราคาขายผลกาแฟเชอรี่ เพราะยังมีความต้องการมากโดยพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงหมู่บ้าน กระทั่ง ปี พ.ศ. 2546 – 2549 ประสบปัญหาราคาคาแฟผลผลิตตกต่ำ สาเหตุ

จากต้นกาแฟมีอายุมากให้ผลผลิตมาแล้วหลายปี ขาดการบำรุงดูแลรักษาต้นกาแฟที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้ต้นกาแฟเสื่อมโทรม ผลผลิตลดลง เมล็ดกาแฟไม่สมบูรณ์ และเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มต่างคนต่างขาย จึงขาดอำนาจในการต่อรองราคา ทำให้พ่อค้าคนกลางกดราคาผลผลิต ขณะนั้นนายเจริญศักดิ์ เลิศวรยุทธ์ ผู้ใหญ่บ้านสันเจริญ ได้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ และเครื่องมือในการแปรรูปกาแฟ ซึ่งมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนหลายหน่วยงาน ได้แก่ มูลนิธิยุคนิคมแห่งประเทศไทย อำเภอท่าวังผา องค์การบริหารส่วนตำบลผาทอง ศูนย์พัฒนาส่งเสริมชาวเขาจังหวัดน่าน (ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 25 จังหวัดน่าน) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2546 นายเจริญศักดิ์ เลิศวรยุทธ์ ได้เริ่มดำเนินกิจกรรมแปรรูปกาแฟในขั้นทดลอง โดยการถือหุ้น 100 บาท มีสมาชิกจำนวน 83 ราย แต่ไม่ประสบผลสำเร็จด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ 1. สมาชิกไม่มีความรู้ ขาดความเข้าใจในกระบวนการกลุ่ม 2. ขาดความสามัคคี ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3. ไม่มีกฎระเบียบ ข้อบังคับที่ครอบคลุมในทุกประเด็น 4. คณะกรรมการไม่มีความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่ม (เสรี และสมใจ, 2551) จากนั้นนายเจริญศักดิ์ เลิศวรยุทธ์ ได้ใช้ความพยายามอีกครั้งในการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา เพื่อให้ความรู้ในด้านกระบวนการกลุ่ม หาดตลาดรองรับผลผลิต เพิ่มพูนทักษะความรู้ และการพัฒนาคุณภาพผลผลิตกาแฟ และแหล่งเงินทุน จนกระทั่งสามารถจัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง” ปัจจุบันทั้งผลกาแฟเชอรี่ และกาแฟสาร (เมล็ดกาแฟกะเทาะเปลือก) เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น ร้านกาแฟสดตามแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงใหม่ แต่ร้านกาแฟจะซื้อเฉพาะกาแฟสาร เนื่องจากยังไม่พึงพอใจคุณภาพกาแฟคั่ว และกาแฟคั่วบดตามกรรมวิธีของกลุ่มวิสาหกิจฯ ซึ่งการพัฒนาศักยภาพด้านคุณภาพและการผลิตกาแฟของชุมชนบ้านสันเจริญ จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์และศิลป์เพื่อสร้างโอกาส และการแข่งขันเพื่อเพิ่มสัดส่วนทางการตลาด

กับกาแฟจากแหล่งอื่น โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (knowledge management process) มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวม องค์ความรู้ที่อยู่ภายในและยังมิได้เปิดเผยแบ่งปันแก่ผู้อื่น รวมถึงความรู้ที่จำเป็นต้องสังเกตและปฏิบัติตามได้จากแหล่งทั่วไป อาศัยการจัดการความรู้ที่ดี (วิจารณ์, 2548) ใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุความสำเร็จและความมั่นคงในระยะยาว การจัดทีมและเริ่มดำเนินการ การฝึกอบรมโดยการปฏิบัติจริง และดำเนินการต่อเนื่อง การจัดการระบบการจัดการความรู้ หากกลุ่มฯ สามารถกำจัดพฤติกรรม “การหวงความรู้” และวัฒนธรรม “การไม่ยอมรับในตัวบุคคล” การจัดการความรู้ก็มีประโยชน์ยากจนเกินไป งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อรวบรวม และจัดการองค์ความรู้ เกี่ยวกับการผลิตและการแปรรูปกาแฟอย่างครบวงจร ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวงบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และเพื่อพัฒนาศักยภาพการผลิตกาแฟและคุณภาพของกาแฟ และสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาระบบการผลิตอย่างยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตกาแฟใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง รวบรวมข้อมูล โดยการจัดเวทีชุมชน และการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง และการสังเกตแบบรู้ตัว โดยใช้เครื่องมือสำคัญ คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์และการสนทนา (topic guide) มีการเปรียบเทียบและตรวจสอบข้อมูลที่ได้เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือ โดยวิธี data triangulation แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา วิธีอุปนัยและวิธีนิรนัย โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้และนำมา จัดหมวดหมู่ และทบทวนอย่างเป็นระบบ

พื้นที่ดำเนินการวิจัย ได้แก่ บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ขอบเขตประชากรการวิจัย สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง มีสมาชิกจำนวน 80 ราย

กลุ่มตัวอย่างการวิจัย มาจากการเลือกแบบเจาะจง ไปยังผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย จำนวน 30 ราย

ขั้นตอนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง

1. ศึกษาข้อมูลประชากรในการวิจัย เกี่ยวกับเกษตรกรผู้ผลิต กาแฟ และผลิตภัณฑ์กาแฟ ของกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง ชุมชนบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

2. รับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย จากเกษตรกรผู้ผลิต กาแฟ และผลิตภัณฑ์กาแฟ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง ชุมชนบ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จำนวน 30 ราย

3. ดำเนินการวิจัย โดยใช้ แบบสอบถาม แบบสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของประชากร และใช้กระบวนการจัดการความรู้ (knowledge management process) โดยใช้เครื่องมือและวิธีการ จัดประชุมผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในพื้นที่ชุมชน (เวทีชุมชน) ประชุมกลุ่มย่อย (focus group) การระดมสมอง (brain storming) การเรียนรู้จากปฏิบัติการ (learning by doing) การสรุปประเมินผลหลังกิจกรรม (after action review) รวมจำนวน 7 ครั้งตลอดการวิจัย

4. การประมวล และการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้ และจัดการความรู้ ของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการวิจัย ในกระบวนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ ทั้งกระบวนการตั้งแต่คัดสรรพันธุ์กาแฟ วิธีการปลูก ดูแลรักษา และเก็บเกี่ยว จนกระทั่งแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

5. การสรุปผลการวิจัย เกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้ และจัดการความรู้ ในกระบวนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ ตลอดจนอภิปรายและเสนอแนะข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมเวทีชุมชนทั้ง 7 ครั้ง ใช้กระบวนการจัดการความรู้ โดยการบ่งชี้ ขุดค้นความรู้ที่

แฝงฝังอยู่ในตัว (tacit knowledge) จากเกษตรกรผู้เข้าร่วมวิจัยทั้ง 30 ราย จนเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตกาแฟ และการรักษาและพัฒนาคุณภาพของกาแฟ สามารถรวบรวมประเด็นความรู้ เป็นเอกสารการจัดการความรู้ (ดังภาพที่ 1 และ 2) แกะรอยกระบวนการผลิตกาแฟบ้านสันเจริญ จำนวน 1 เล่ม ตั้งแต่

กระบวนการปลูก ได้แก่ การคัดสรรพันธุ์ จากต้นกาแฟที่แข็งแรง ให้ผลสมบูรณ์ ซึ่งจะเก็บเมล็ดมาเพาะเป็นต้นกล้าใช้ในการปลูกซ่อมเสริมแปลงต่อไป ส่วนการดูแลบำรุงรักษาต้นกาแฟ จะหมั่นตัดแต่งกิ่งและสำรวจโรคที่คอยรุกรานต้นกาแฟ เป็นประจำสม่ำเสมอ สำหรับการเก็บผลผลิต จะเก็บด้วยความระมัดระวัง ไม่เก็บผลสุกผลแก่ผสมปนเปกัน และไม่รดผลกาแฟจากข้อผลเพราะทำให้ผลที่ได้ปะปนกันทั้งขนาดและคุณภาพ

กระบวนการแปรรูปกาแฟ ได้แก่ ขั้นตอนการล้าง การหมัก ในบ่อหมัก ใช้เวลาสองถึงสามวัน หากนานกว่านั้นจะมีผลทำให้กาแฟที่ได้มีรสเปรี้ยว การตาก การกะเทาะเปลือก การสีสารกาแฟ มีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากเพราะใช้เครื่องสีกาแฟ คล้ายการสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร เมื่อแยกเปลือกออกจากสารกาแฟ แล้วจะเข้าสู่กระบวนการคั่ว การบด การชง ซึ่งจากการศึกษากระบวนการนี้ กลุ่มฯ มีความพยายามยกระดับผลิตภัณฑ์ไปสู่ตลาดพร้อมชง แต่ยังขาดเครื่องคั่วกาแฟที่ดี และกำลังผลิตไม่เพียงพอ ตลาดจนการเก็บรักษากาแฟคั่วบด ยังไม่ได้มาตรฐานความสะอาด

กระบวนการบริหารจัดการด้านการตลาด ได้แก่ การจำหน่ายผลผลิตกาแฟในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งผลกาแฟเชอรี่ (ผลกาแฟสดจากต้น) กลุ่มฯ มีกฎระเบียบในการรับซื้อที่ชัดเจนขึ้นเป็นลำดับ เช่น การกำหนดราคาโดยกลุ่ม เพื่อป้องกันการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง การรับซื้อจากสมาชิกกลุ่มฯจะมีการสุ่มตรวจผลสุกผลดิบไม่ให้ปะปนกัน ส่วนกาแฟกะลา (มีเปลือกหุ้มเมล็ด) กาแฟสาร (กะเทาะเปลือกหุ้มเมล็ดแล้ว) กาแฟคั่วบด (สำหรับการชงด้วยเครื่องแรงดันสูง) มีกลุ่มพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อโดยตรง และกลุ่มฯ เสนอขายเองกับผู้ผลิตกาแฟกระป๋อง จ.สมุทรปราการ ในการศึกษาครั้งนี้ยังได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การชงกาแฟสูตรต่าง ๆ ทั้งประเภทร้อนและเย็น ให้แก่สมาชิกกลุ่ม เช่น การชงเอสเปรสโซ ลาเต้ คาปูชิโน

ส่วนอุปสรรคต่อศักยภาพและคุณภาพของการผลิตกาแฟ พบ 3 ด้าน คือ อุปสรรคด้านการปลูก พบว่าแปลงปลูกกาแฟ บ้านสันเจริญบางแปลง ยังมีอุปสรรคด้านการปลูกให้ได้ผลผลิตดี คงที่ในทุกแปลง เนื่องจาก โรคพืช แมลงศัตรูพืช และการจัดการแปลงปลูกให้เป็นไปตามหลักวิชาการ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิต (บัณฑิต, 2548) อุปสรรคด้านการแปรรูป ยังขาดการรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์กาแฟให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของตลาด ในบางขั้นตอน เช่น การคัดเกรดเมล็ดกาแฟตามเกณฑ์สากล มาตรฐานความชื้นของเมล็ด การแปรรูปผลผลิตตามหลักสุขอนามัย และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ในสถานที่เหมาะสม จำเป็นต้องมีการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ และต้องสอดคล้องกับอุปสรรคด้าน

การบริหารจัดการ คือ การตั้งเกณฑ์เพื่อควบคุมวัตถุดิบที่ป้อนเข้ากระบวนการแปรรูปของกลุ่มฯ เพื่อรักษาคุณภาพให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่ตลาดยอมรับได้อย่างมั่นใจและยั่งยืน นันทรัตน์ (2545) รายงานว่าการพัฒนาการผลิตต้องพัฒนารูปแบบและระมัดระวังเรื่องคุณภาพของวัตถุดิบ การเรียนรู้กลไกการตลาด การเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับคู่ธุรกิจ ทั้งรายใหญ่และรายย่อย และการบริหารจัดการกลุ่มฯ ได้ผลการศึกษาว่า สมาชิกกลุ่มฯ ต้องเพิ่มความรู้ลึกซึ้งของการเป็นเจ้าของ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารกลุ่มฯ สร้างความสามัคคี กลมเกลียว ความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ความโปร่งใส บริสุทธิ ยุติธรรมตามหลักธรรมาภิบาล ทั้งของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มฯ

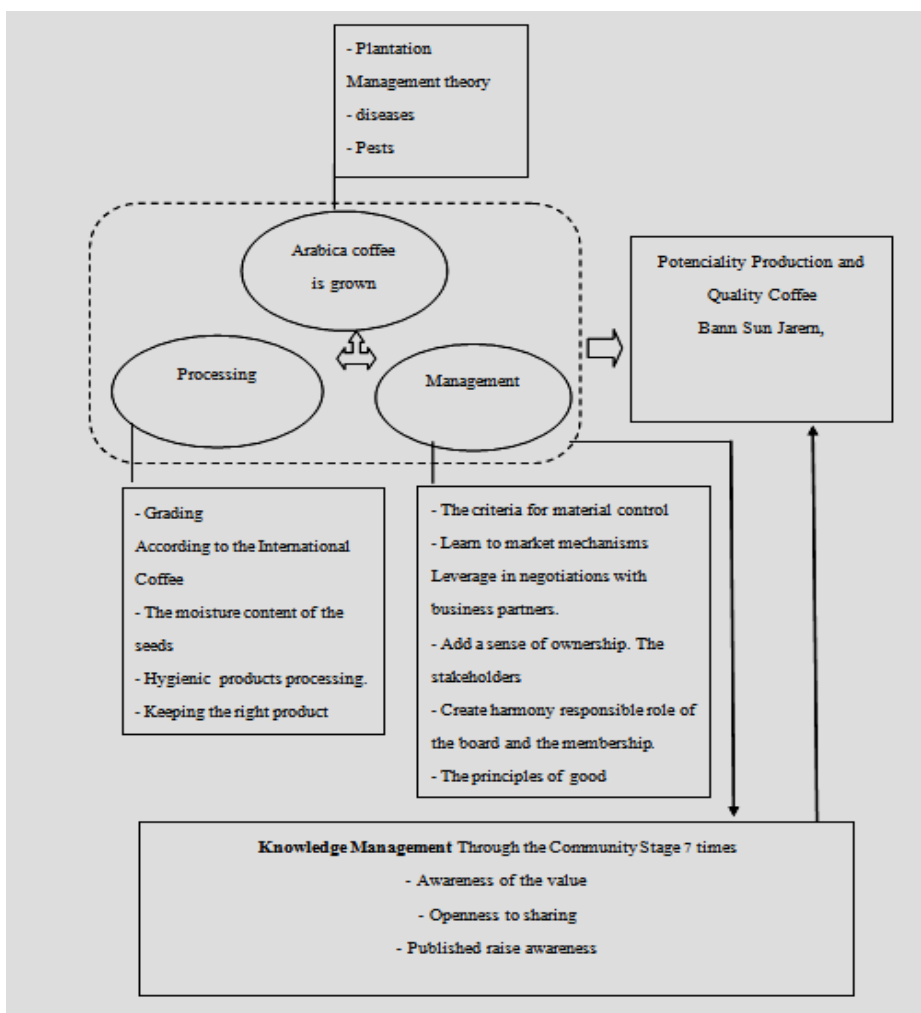

Figure 1 Show the conclusions

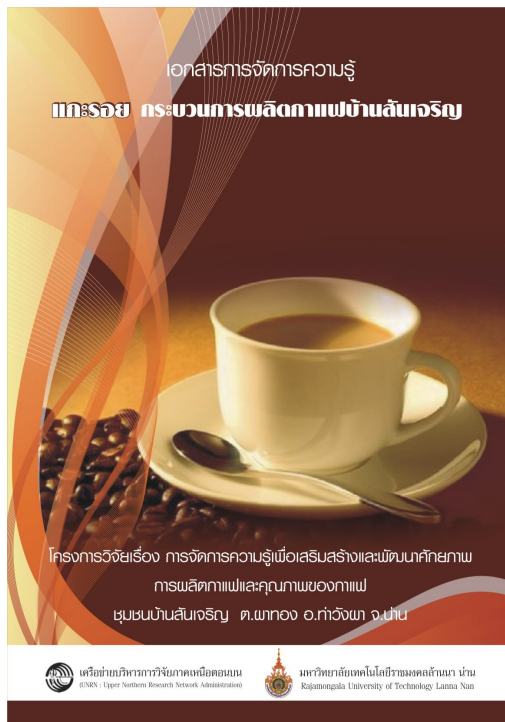

Figure 2 Show the document knowledge

อภิปรายผล

การจัดการความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวงซึ่งใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้มีส่วนกระตุ้นให้เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกกลุ่มฯ รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของตนเองและกลุ่มฯ ร่วมกันยกระดับความรู้ที่มีเกี่ยวกับกระบวนการผลิตและแปรรูป การจำหน่ายทั้งหมด โดยการนำมาความรู้ที่มีอยู่ในตัวของตน แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเปิดโอกาสให้เกษตรกรรุ่นใหม่ของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม พัฒนาศักยภาพการผลิตกาแฟสอดคล้องกับ สฤกัญญา (2557) รายงานว่า การพัฒนา ศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน สิ่งสำคัญ คือ ศึกษาริบท สภาวะการณ์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค การกำหนดนโยบาย การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร ดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มฯ อย่างต่อเนื่อง เสริมความเข้มแข็งด้วยการจัดการบนสมรรถนะของกลุ่ม โดยเน้น

กระบวนการพัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

และการยกระดับความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตกาแฟทุกขั้นตอน เป็นเอกสารการจัดการความรู้สอดคล้องกับ วิจารย์ (2556) รายงานว่า การจัดการความรู้ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูง ดังนั้นการถอดความรู้และบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรของกระบวนการผลิตกาแฟบ้านสันเจริญ จึงเป็นการนำความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ออกมาเป็นความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้งและใช้เพื่อการพัฒนากระบวนการผลิตกาแฟบ้านสันเจริญได้ เนื่องจากได้ปรับปรุงเป็นขุมความรู้หรือชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึก เหมาะต่อการใช้งานมากขึ้น ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง ได้แจกจ่ายเอกสารการจัดการความรู้ฉบับนี้ แก่ผู้สนใจให้เข้ามาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปลูกกาแฟบ้านสันเจริญ กว่า 500 เล่ม เมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

สรุป

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้าง ศักยภาพการผลิตกาแฟ และคุณภาพของกาแฟชุมชนบ้าน สันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ดำเนิน กระบวนการตามวัฏจักรของวงจรการวิจัย คือ เพื่อรวบรวม และจัดการองค์ความรู้ เกี่ยวกับการผลิตและการแปรรูป กาแฟอย่างครบวงจร ที่มีอยู่ในตัวบุคคล และในกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง บ้านสันเจริญ ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และเพื่อพัฒนา ศักยภาพ การผลิตกาแฟและคุณภาพของกาแฟ และสามารถ นำความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาระบบการผลิต อย่างยั่งยืน ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการจัดเวทีชุมชน จำนวน 7 เวที โดยสามารถยกระดับ ความรู้ เป็นเอกสารการจัดการความรู้ เรื่อง แกะรอย กระบวนการผลิตกาแฟบ้านสันเจริญ จำนวน 1 เรื่อง มีเนื้อหา เกี่ยวกับกระบวนการผลิตกาแฟ ทั้งสามกระบวนการ คือ กระบวนการปลูก ได้แก่ การคัดเลือกพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา การเก็บผลผลิต กระบวนการแปรรูปกาแฟ ได้แก่ ขั้นตอน การล้าง การหมัก การกะเทาะเปลือก การสีสารกาแฟ การคั่ว การบด การชง จนถึงกระบวนการบริหารจัดการ การตลาด การจำหน่ายผลผลิตกาแฟในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง ผลกาแฟเชอร์ กาแฟกะลา กาแฟสาร กาแฟคั่วบด และเครื่องดื่มกาแฟสด และอุปสรรคที่พบในแต่ละกระบวนการ คือ อุปสรรคด้านการ ปลูก พบว่าแปลงปลูกกาแฟ บ้านสันเจริญบางแปลง ยังมี อุปสรรคด้านการปลูกให้ได้ผลผลิตดี คงที่ในทุกแปลง เนื่องจาก โรคพืช แมลงศัตรูพืช และการจัดการแปลงปลูกให้ เป็นไปตามหลักวิชาการ อุปสรรคด้านการแปรรูป ยังขาดการ รักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์กาแฟให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ของตลาด ในบางขั้นตอนและอุปสรรคด้านการบริหารจัดการ คือ การตั้งเกณฑ์เพื่อควบคุมวัตถุดิบที่ป้อนเข้ากระบวนการ แปรรูปของกลุ่มฯ เพื่อรักษาคุณภาพให้อยู่ในระดับมาตรฐาน ที่ตลาดยอมรับได้อย่างมั่นใจและยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน ที่สนับสนุนทุนวิจัยและ ให้คำชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน ที่ได้ ให้คำชี้แนะและตรวจสอบรายงานการวิจัยทุกขั้นตอน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอท่าวังผา เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 25 จังหวัดน่าน คณะครู อาจารย์โรงเรียนบ้านสันเจริญ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ประสานงานการติดต่อกับพื้นที่วิจัยเป็นอย่างดีด้วยอภัยภัย ไม่ตรีที่อบอุ่นเป็นกันเอง ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมงานวิจัยจาก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกาแฟสวนยาหลวง และเกษตรกร ชุมชนบ้านสันเจริญทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้ ข้อมูลความรู้อันเป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

- นันทรัตน์ นามบุรี. 2545. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการ ตลาดและการสร้างระบบบัญชีสำหรับธุรกิจชุมชน กรณีศึกษาการผลิตกาแฟพื้นเมือง บ้านกาแปะสูง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏ ชลบุรี, ชลบุรี.
- บัณฑิตย์ วาฤทธิ์. 2548. การปลูกกาแฟอาราบิก้าบนที่สูง (คู่มือปฏิบัติการ). คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. 2548. การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. สถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.). สุขุมวิท, กรุงเทพฯ.
- วิจารณ์ พานิช. 2556. ทศวรรษเพื่อการพัฒนากระบวนการ วิชาการรับใช้สังคม. วารสารการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิต 1(1): 1-7.
- สุกัญญา ดวงอุปมา. 2557. แนวทางการพัฒนา ศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนใน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารการพัฒนาชุมชนและ คุณภาพชีวิต 2(2): 133-139.
- เสรี วิศวกศ์พันธ์ และสมใจ สมศิริ. 2551. "กลุ่มแปรรูปกาแฟ สวนยาหลวง บ้านสันเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน". (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://nan.doe.go.th/km/km31.pdf> (5 มิถุนายน 2551).